

Sztálin, Lenin és Rákosi portréi az '50-es években ⁽¹⁾

„A bizottság lehetőséget lát arra, hogy a művész tudjon jó Sztálin-képet festeni. Ebben a művében elrajzoltság van. Nem Sztálin, (fej, kar kezek) egyetlen. Nem oldja meg a feladatot sem hasonlósági, sem egyéb szempontból. Fejben hasonlatosság nem felel meg Sztálinnak. Testnek és kezeknek kezdetleges a rajza, színek zubbonyon nyersek és így hiányzik az az egység a kép hatásából, ami döntő lenne. Foglalkozzék vele a művész továbbra is, bár a miniszterelnökség nem lehet tovább obligóban. (Saját kockázatára foglalkozzék a témával.)”

Bevezetés

1949 végére a szocialista államrend kiépítésének útja elérte a művészeteket, köztük a képzőművészetet is. Annak érdekében, hogy az önálló társadalmi-kulturális kezdeményezéseket felszámolja, saját ideológiáját terjessze és az európai, hagyományelvű kulturális tradíciót a szovjet mintára átalakított kulturális szervezet- és értékrendszer váltsa fel, a kommunista politikai berendezkedés igyekezett uniformizálni a kultúrát, és központi ellenőrzés alá vonta az élet legkülönbözőbb területeit.

Az 1949. évi XV. törvénnyel felállított népművelési minisztérium feladata lett, hogy a művészeti élet felett ellenőrzést gyakoroljon és az általános művészetpolitikát a párt által megkívánt keretek között tartsa. Mindennek érdekében a képzőművészet terén megszüntették a galériákat, a második világháborút követően jelentős művészeti szabadiskolák és művész-kollégiumok sorra bezárták kapuit. A korábbi sokarcú művészeti életet központosították, és egyetlen szervezetbe tömörítették. A létrehozott egységes művészeti szövetség alapszabályában vállalta a kommunista párt politikájának megvalósítását és a szocialista realizmus képviselését.

1948-1949 fordulójától a párt határozatai a képzőművészeti élettel kapcsolatosan is jelezték a változást. Az MDP programnyilatkozatában elutasította a "művészet a művészetért reakciós polgári elvét" és a "nép életét és harcait ábrázoló, az igazságot kereső, a demokratikus népi eszmék győzelmét hirdető, optimista művészetet" hirdette meg. Ennek az elvnek a terjesztésére elsőként az 1949 októberében megnyílt szovjet festészeti kiállítás adott alkalmat, mely a magyar művészek felé a Szovjetunió művészetének követését állította. Ezt követően az évente megrendezett magyar képzőművészeti kiállításokon gyakoriak voltak a történelmi képek és történelmi személyek, de melléjük felsorakoztak a jelen hősei, a traktorosok, építőmunkások, katonák figurái. Az utcákon, tereken elszaporodtak a munkások, a parasztok, a dolgozó nők, a szovjet katonák szobrai kiegészülve a felszabadulási emlékművek nagyobb csoportjával. A közintézményeket, gyárakat, a felvonulások díszleteit pedig előtörték a jobban vagy rosszabbul sikerült kommunista vezérekről készült - Lenin, Sztálin, Rákosi - portrék.

A művészetek autonómiáját felszámolva, az állami kultúrpolitika ítélte meg az egyes művek és alkotók értékét. Hivatalból döntöttek arról, hogy a művész mit alkosson és ugyanígy döntöttek a hogyanról is. Az '50-es évek művészetét a megrendelt művek, a megrendelt témák, a megrendelt stílus és megrendelt kritikák jellemezték. Ezt reprezentálják a Miniszterelnökség iratanyaga között talált és lentebb közölt dokumentumok is.

A Népművelési Minisztérium megalakulása után nem sokkal, 1949 szeptemberében vetődött fel a gondolat a Miniszterelnökségen, hogy a Parlament épületében lévő minisztertanácsi terem részére meghívásos pályázat keretében Lenin, Sztálin és Rákosi portrék megfestésére kerüljön sor. A Miniszterelnökség a népművelési minisztert bízta meg azzal, hogy a festőművészek személyére javaslatot tegyen, akinek a jelölése alapján 10 művészt kértek fel a képek megfestésére. Hárman-hárman Lenin és Rákosi, négyen pedig Sztálin képmásának elkészítését kapták feladatként. A 100x150 cm nagyságú olajfestményt két hónap alatt kellett megfesteni. A pályázat feltételei alapján az I. helyezett 4000 Ft pályadíj ellenében kötelezte magát, hogy egyéb térítés vagy tiszteletdíj követelése nélkül a díjnyertes portrét a Minisztertanács Elnökének Hivatala rendelkezésére bocsátja. A bemutatásra kerülő két dokumentum alapján ennek a feltételnek a művészek nem tudtak eleget tenni, mivel a végül beérkezett 8 pályamű közül egyik sem felelt meg a bíráló bizottság által felállított mércének. A bizottság véleménye szerint "a művészek nem fogták fel a megbízatás politikai jelentőségét" és az "elbírált festmények nem alkalmasak arra, hogy olyan reprezentatív helyre kerüljenek, mint a minisztertanácsi terem".

Források

Jegyzőkönyv

a minisztertanács elnöki hivatala minisztertanácsi terme részére megfestendő Lenin, Sztálin és Rákosi-arcképekkel kapcsolatosan kiírt pályázat zsűrijének 1950. február 6-án tartott üléséről.

Megjelentek:

Fekete Lajos osztályvezető /Minisztertanács elnökének hivatala/		
Béla min. titkár	" "	" "
Ujházy László min.s.fog.	" "	" "
Berda Ernőné	/Népművelési minisztérium/	
Váli Zoltán, a Képző- és Iparművészek Szövetségének titkára		
Berény Róbert festőművész /Képzőművészeti Főiskola/		
Papp Gyula	" "	" "
Z. Gács György	/Képző- és Festőművészek Szövetsége/	
Fenyő A. Endre	/XII. Fodor u. 29./	

A bizottság általánosságban megállapítja, hogy a művészek nem fogták fel a megbízatás politikai jelentőségét. A képeket egyéni ábrázolásban készítették. A hátterek laposak, a képek beleszáradnak a háttérbe.

Szentgyörgyi Kornél SZTÁLIN-képével kapcsolatban:

Hiányzik az általános politikai tartalom, - nagyobb politikai elmélyedés. Arcszín kezelése kicsit édes, arckifejezés megváltoztatandó. A művésznek jobban kell tanulmányoznia Sztálin jellemét. A képnek tükröznie kell, hogy az egész világ haladó mozgalmának vezetőjét ábrázolja.

Kéz és kar rajzi hibái kijavítandók.

Háttérrel kapcsolatban reá is vonatkozik a bizottság fenti, általános megállapítása. Az legyen levegős, hideg, semleges, festőileg megoldva. Háttér közel van a fejéhez, nem elég levegős.

Szentgyörgyi Kornél megjegyzi, hogy összegyűjtötte az összes rendelkezésre álló képeket és fényképeket. Ezek teljesen különböznek egymástól, nem talált egy közös karaktert sem bennük. Egy fényképet jónak talált, de egyesek szerint itt Sztálin túl idős.

Miután a háttér általában pontosan összefügg az alakkal és ha az alak él, a háttér is jó, - minden hiba a fenti alapvető hiányosságból származik

A bizottság véleménye Gábor Móric LENIN-képével kapcsolatban:

A figura kiállása jó, arc karaktere nem jó. Éles kontúrok lelányítandók, az alak asztalon nyugvó ökle legyen erőteljesebb. Ruha színét kissé lágyítani, arc átjavítandó.

Háttérre vonatkozólag itt is áll a bizottság általános megállapítása. Levegőssé kell tenni.

Rákosi Zoltán LENIN-képével kapcsolatban:

A főhiba az alak magatartásából tükröző tehetetlenség. Arc elég jó, de az egész figura valami lemondást, passzív tehetetlenséget fejez ki mozdulataiban. Orr rövid. Jobb kéz mozdulata még jobban aláhúzza a passzív magatartást. Háttér beleolvad az alakba, színében lapos.----Alaknak harcosnak, erőteljesnek kell lennie.

Csáki-Maronyák LENIN-képével kapcsolatban:

A háttér megoldása epizódyszerű, színpadias. Az alak karakterében teljesen idegen. A mozdulat kiválasztása, arckifejezés és háttér nem azt a célt szolgálja, amire a megbízást kapta. Ilyen formában arra a reprezentációs helyre, ahová a megrendelés történt, nem alkalmas. Fej karakterén igen erős javításra szorul [sic!]; nem fejezi ki a kép azt, amit ezen a helyen látni szeretne a bizottság. Hiba, hogy az alak le van vágva oldalt. Arc kifejezése mindenképpen javítandó.

Kezek és asztalon lévő papír szépen vannak festve.

Csáki-Maronyák megjegyzi, hogy a bizottság véleménye a politikai értelmezés szempontjából meglepi. Akik a képet munkában látták, inkább közvetlenségnek találták a kép megoldási módját. Szovjet fogalmak szerint a plakátszerűség egyáltalán nem degradáló megállapítás egy festménynél, - ő is rá akart térni erre az útra és ehhez tartotta magát. Két személy látta a képet, akik személyesen ismerték Lenint és azok azt kifogástalannak találták.

Szeretné, ha a kép átalakítása helyett a bizottság módot adna egy új Lenin kép festésére, mert ezt a meglévőt átalakítani lehetetlen.

Kéri, hogy a minisztertanács elnöki hivatala és népművelési minisztérium állapítson meg egy fix bizottságot, amelynek tagjai a műteremben segítségére lehetnek a művészeknek. Megnyugtató megoldás csak akkor lehetséges, ha egy fix bizottság fogja végig kísérni a festmények útját.

A bizottság véleménye Breznay RÁKOSI-képével kapcsolatban:

Az egész alakon bizonytalanság és gyámoltalanság mutatkozik, ami teljesen ellentétben áll Rákosi egyéniségével. Egész szellemében nem képviseli Rákosi karakterét. Arc nem karakterisztikus, alak maga rosszul rajzolt.

A bizottság megállapítja, hogy az 1000 forintot kiadják a művészeknek és egyben április 1-ig további munkaidőt adnak nekik, hogy - aki ezt a feladatot elvállalja -, ezalatt tovább dolgozik a képen a fenti kritikák figyelembe vételével. Annak idején a beérkező képek felett a zsűri újból dönteni fog.

Javasolja, hogy a miniszterelnökség bízson meg egy-egy kiküldöttet, akik időnként kiszállnak a helyszínre és tanácsokkal segítségére lehetnek a művészeknek.

Jelen pályázaton a képek még nincsenek olyan nívón, hogy arra a reprezentációs helyre, politikai életünk középpontjába kerüljenek, mert politikailag nem kellően érettek, nem fejezik ki azt, amit látunk a szóbanforgó vezetőinkben.

Másik formai vonatkozású dolog a háttér. A pályázat kiírásakor megállapodtak a művészekkel egy hűvös színekben tartott háttérben. Ez nem sikerült teljesen. A háterek nem elég levegősek. Meg kell adni a háttér szobabelsőjének jellegét.

A minisztertanács elnökének hivatala folyamatba teszi az 1000-1000 forint kiutalását a művészek részére. Ennek ellenében felkéri a művészeket, hogy a képeket a most elhangzott bíráló értelmében munkájuk tovább április 1-ig. Közben a bizottság tagjai ki fognak szállni és segítségükre lesznek, hogy a képek valóban reprezentatív művek legyenek.

Egyik tagja a bizottságnak felveti, hogy az általános gyakorlat szerint a bizottság tagjai bizonyos kiszállási díjat szoktak kapni.

A bizottság elhatározza, hogy erre valami módot fog keresni.

Kmft.

MOL-XIX-A-1-j-VI. tétel-9794/1949. alapszám /Magyar Országos Levéltár-Miniszterelnökség-Általános iratok-Épületek, építmények-9794/1949. alapszám/

Jegyzőkönyv

A minisztertanács elnöki hivatala minisztertanácsai terme részére megfestendő Lenin, Sztálin és Rákosi arcképekkel kapcsolatosan kiírt pályázat zsűrijének 1950. április hó 18-án tartott üléséről.

Jelen vannak:

Paulisz János főosztályvezető /rövidebb időre/	MTH
Fekete Lajos osztályvezető	"
Berda Ernőné	Népműv. Min.
Váli Zoltán, a Képző- és Iparművészek Szövetségének titkára	
Berény Róbert festőművész /Képzőművészeti Főiskola/	
Papp Gyula	" " "
Z. Gács György /Képző- és Festőművészek Szövetsége/	
Fenyő A. Endre	

A bizottság megállapítja, hogy az alább (együtt) egyenként is elbírált festmények nem alkalmasak arra, hogy olyan reprezentatív helyre kerüljenek, mint a minisztertanácsai terem.

BOKOR VILMOS SZTÁLIN-képe:

Dilettáns munka, merev, rosszul rajzolt. Emlékeztet a forgalomban lévő képekre, színes fényképszerű, épen(!) ezért bizonyos megtévesztés van benne. Kezdetlenes (!) képességeket árul el, semmi esetre sem eleven.

SZENTGYÖRGYI KORNÉL SZTÁLIN-képe:

A bizottság lehetőséget lát arra, hogy a művész tudjon jó Sztálin-képet festeni. Ebben a művében elrajzoltaság van. Nem Sztálin, /fej, kar kezek/ egyenetlen. Nem oldja meg a feladatot sem hasonlósági, sem egyéb szempontból. Fejben hasonlatosság nem felel meg Sztálinnak. Testnek és kezeknek kezdetleges a rajza, színek zubbnyon nyersekek és így hiányzik az az egység a kép hatásából, ami döntő lenne. Foglalkozzék vele a művész továbbra is, bár a miniszterelnökség nem lehet tovább obligóban. /Saját kockázatára foglalkozzék a témával./

HÉVIZI PIROSKA SZTÁLIN-képe:

Dilettáns munka, kis részletekből van összeállítva, ebből folyólag mindenütt rajzi hibák, színben is. Mozzanatos és fotografikus.

CSÁKY-MARONYÁK JÓZSEF LENIN-képe:

Alapvetően nem alkalmas. Kolorisztikus hibái vannak. Tanárszerű. Nem életszerű, nem adja Lenint megjelenésében, szellemében és hasonlóságában sem. Festői megoldásában nem jó.

GÁBOR MÓRIC LENIN-képe:

Sok jó van benne, de valami színészi hatást kelt. Arc színe effeminált, rózsaszín; alak mozdulata mögött rejlő gondolat azonban nem rossz. A fej édeskés, jobban egységbe kellene hozni a fejet az alakkal, ami egyébként a legkiforrottabb a pályázatra bejött képek között.

RÁKOSI ZOLTÁN LENIN-képe:

Megjelenésében rokonszenves, együttesében mégsem kielégítő. Aránytalanságok vannak benne. A fej nagy az alakhoz viszonyítva, nyak túl vastag. A kép kolorizmus híján van, alak melletti oszlop lent közelebb van, mint fent, - alak zömök, lomha.

MARTYAN FERENC RÁKOSI-képe:

A kép egyáltalán nem felel meg a politikai jelentőségnek, ami(!) reprezentálnia kell. Sem politikai, sem festői, sem rajzi szempontból nem alkalmas. Színmegoldás sem megfelelő.

BREZNAY JÓZSEF RÁKOSI-képe:

Bár a beérkezett művek közül a legjobb festői kvalitásokkal rendelkeznek, a mozzanatszerűséget kifejező hirtelen mozdulat, ami le van rögzítve, nem alkalmas. Olyan, mintha fi lmkocka (!) lenne. Hiba, hogy egy mozdulat illusztrációja és nem az egész egyéniség megfogása. Hibás a fej, helytelen a fejet teljesen árnyékba tenni. Mozzanatszerűségnek hibája a nyitott száj. Olyan értelemben volna átdolgozandó, hogy a fej ne legyen teljesen árnyékba és a száj ne legyen nyitott, test és bal kéz rajza is javítandó lenne. Nyakkendő színe, kabát és papír színe túl hideg.

Berda Ernőné megállapítja, hogy a miniszterelnökségnek nincs módja további kísérletezésekre már anyagi szempontból sem. Felveti a kérdést: mi a véleménye a Szövetségnek?

A Szövetség képviselői azt ajánlják, hogy nyilvános pályázatot írjon ki a minisztertanács elnöki hivatala.

Berda Ernőné megjegyzi, hogy a még rendelkezésre álló összeget már csak a kész képekre lehet kifizetni. Nyilvános pályázat díját nem lehet belőle fedezni.

A bizottság: megállapítja, hogy a politikai jelentőséget tekintve, ezeket a képeket nem tartja alkalmasnak, azonban azt a javaslatot teszi, hogy nyilvános pályázaton a rendelkezésre álló 9000 forintot /3-3-3000/ adja pályadíjként, ami egyben a képek átvételét is jelentené. Ez a Szövetség javaslata, - a népművelési minisztérium is meg fogja tenni a maga javaslatát.

Berény Róbert megjegyzi, hogy kevés festő lesz, aki ilyen befektetést tud tenni. A Szövetség nem állhat azon az állásponton, hogy pályázatot ír ki, amint(!) részvételi díj nincs. Nem zárkózik el, de nem tudja, hogy ez egy járható út-e?

A bizottság megjegyzi, hogy teret kell adni az új kádereknek és nem kell egy-egy név előtt meghajolni. Kiegészítő javaslatként ajánlják: A művészek nem fognak potyára dolgozni. Pályázati kiírásban szerepeljen, hogy amelyik képet a minisztertanács elnöki hivatala nem veszi át, de egyébként megfelelő, átveszi a nemzeti vállalat.

Berda Ernőné: A maga részéről nem tartja a nyílt pályázatot szerencsés gondolatnak. Felhívja a Szövetséget, ők is ajánljanak valami megoldást, ezenkívül meg kell nézni a nemzeti vállalatnál lévő képeket. A népművelési minisztérium is nyilatkozni fog, hogy melyik megoldást tartja helyesnek. A politikai jelentőségre tekintettel komolyan kell foglalkozni a dologgal és inkább elhalasztani a döntést, mintsem meg nem felelő kép kerüljön ide. - - - Kérik, hogy néhány napig a képeket a minisztertanács elnöki hivatala tartsa itt, hogy azokat az nv. megtekinthesse és esetleg egyiket-másikat átvegye. /Gábor, Rákosi, Bokor képe jöhet szóba./

KMFT.

MOL-XIX-A-1-j-VI. tétel-9794/1949. alapszám /Magyar Országos Levéltár-Miniszterelnökség-Általános iratok-Épületek, építmények-9794/1949. alapszám/

Címkék:

[Lenin](#) ^[2]

[Sztálin](#) ^[3]

[Rákosi](#) ^[4]

[MDP](#) ^[5]

[Népművelési Minisztérium](#) ^[6]

[Szovjetunió](#) ^[7]

[kép](#) ^[8]

[festészet](#) ^[9]

Kiadás: 4. évfolyam (2004) 5. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/kuriozumok/sztalin_lenin_es_rakosi_portrei_az_50es_evekben.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/kuriozumok/sztalin_lenin_es_rakosi_portrei_az_50es_evekben.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/lenin>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/sztalin>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/rakosi>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/mdp>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nepmuvelési-miniszterium>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szovjetunio>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kep>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/festeszeti>